

Jaargang 28 nr. 2-2023

De Hommel

CONTACTBLAD IVN Hardenberg - Gramsbergen

Interview met Evert Hekman
Jos Kloppenburg vertelt
Jubilarissen gehuldigd
Meer natuurnieuws

BELEEF DE NATUUR!

heijink

BOEKHANDEL & UITGEVERIJ

MARKT 23 7772 AE HARDENBERG T 0523-261 392

Wij adviseren u graag over uw verzekeringen, uw hypotheek en bij de aan- en verkoop van uw woning!

VRIELING

- Verzekeringen
- Makelaardij
- Hypotheken
- Bankzaken
- Pensioenen
- Arbodienst

Dedemsvaart | Hardenberg | Zwolle
0523 - 28 27 26 mail@vrieling.nl vrieling.nl

Kurk en Fineervloeren | Behang | Houten vloeren
Kamerbreed Tapijt | Meubelstoffering | Laminaat
Gordijnen en Raamdecoratie | Interieuradvies
Karpetten | Vinyl en Marmoleum

voor de totale woonbeleving...

Gramsbergerweg 62 Hardenberg
Tel: 0523 - 261 234
www.woonwinkelramaker.nl
info@woonwinkelramaker.nl

Herbers

T W E E W I E L E R S

MOLENPLEIN 4
HARDENBERG
TEL. (0523) 26 20 54

PEARLE

OPTICIENS

Pearle Opticiens Hardenberg
Fortuinstraat 3a
Tel. (0523) 27 16 10

www.misker.nl

Twee ijzersterke merken onder één dak

mazda

Voorwoord

Beste Natuurliefhebbers,

Wat een zomer was het! En nu vallen de bladeren alweer en de walnoten. En daarmee hebben we weer noten op onze zang. De natuur had wel weer wat te verduren. Het begin van het jaar was het nat, grondwater was weer aardig aangevuld. Toen alles in de groentetuinen in de grond zat werd het droog en warm, de aardappel-oogst viel, althans bij ons, behoorlijk tegen. Bij de boeren kwamen de aardappels heel laat op gang en nu moesten ze eruit voor 1 oktober door Europese regelgeving. Verontwaardiging alom: boeren weten toch zelf het beste wanneer aardappels rijp zijn? Dat laat zich niet dwingen door een datum, toch? Ambtenaren in Brussel en Den Haag hebben toch geen verstand van landbouw? Het weer laat zich niet dwingen.

Ja, wacht even. Bijna niemand vraagt zich af waardoor zo'n maatregel nu eigenlijk nodig is. Er blijft na de oogst te veel stikstof in de bodem en nu is er een zgn. vanggewas nodig om het teveel aan stikstof uit de bodem te halen. Die vanggewassen hebben de meeste kans van slagen wanneer ze op tijd worden gezaaid. Wetenschappers toonden aan: 1 oktober is een onderbouwde datum om af te spreken.

De oplossing zou natuurlijk zijn dat er minder stikstof in de landbouw gebruikt gaat worden, want wat er niet in komt hoeft er ook niet worden uitgehaald. Dan beperken we ook sterk de stikstofdepositie in natuurgebieden. Landbouw en natuur kunnen prima samen in een goede balans.

Het blijkt maar weer dat je in maatschappelijke discussies goed in de gaten moet houden wat oorzaak en gevolg is. Laten we ons daarom goed op de hoogte houden van deze zaken en die goed belichten in onze bijeenkomsten, activiteiten en excursies. Het winterseizoen is een goede tijd voor een paar mooie lezingen om ons voor te bereiden op weer een boeiend natuurseizoen.

Veel leesplezier!

Jan van Hoek

Vliegenzwam. Foto: Thirza Wesselink

Colofon

De Hommel

Afdelingsblad van de IVN afdeling
Hardenberg / Gramsbergen.
28ste Jaargang, nummer 2-2023

Secretariaat:

E-mail: secretariaat@ivnhardenberg.nl

Redactieadres:

Markfluwerhof 2, 7694 DA Kloosterhaar
E-mail: dehommel@ivnhardenberg.nl

Redactieleden:

Cock en Jacqueline Slootweg, Aart Bentsink.

Aan deze uitgave werkten mee:

Aart Bentsink, Bertil Haring, Boswachtersblog, Erik van der Woude, Jacqueline Slootweg, Jan van Hoek, Janny Leenheer, Jari Kampjes, Jos Kloppenburg, Thirza Wesselink, Werkgroep Natuuronderhoud

Drukker:

Editoo B.V. te Arnhem.

Inhoudsopgave

- 3 Voorwoord / Colofon / We zijn ook online op
- 4 Mededeling penningmeester / Vanuit het bestuur
- 5 Jubilarissen
- 6 Tijd voor de wilde planten / Nachtvlinders
- 7 Goed bestede zomerperiode / Herman Hijink
- 8 Tel jij ook mee?
- 9 Fietstocht naar het ontstaan van onze omgeving
- 10 Slaapverwekkend / mededeling werkgroep nachtvlinders, werkgroep paddenstoelen en de redactie
- 11 Herfstvruchten: van zwam tot lijsterbes
- 12 Plantenzaden bij Gramsbergen / Een grillige zomer
- 13 Een portret van Evert Hekman
- 14 Natuurlijk lezen
- 15 Lekker lezen voor de kinderen
- 16 Even voorstellen
- 17 Treurende japanse kers
- 18 Het bestuur, de werkgroepn/ Hout voor de open haard

Wij zijn ook online
actief op

<http://www.ivnhardenberg.nl>

<https://ivnhardenberg.waarneming.nl>

<https://www.facebook.com/IVNHardenberg>

<https://www.facebook.com/groups/natuurinhardenberg>

Bij de voorpagina

Jonge koolmees

Foto: Wilbert Heijkoop

Mededeling penningmeester

Beste IVN leden.

Zoals vorig jaar is vermeld zijn we wat betreft de betaling van de contributie overgestapt naar Procurios van het Landelijke IVN. Zij innen nu het bedrag rechtstreeks van de leden in plaats van dat wij dat zelf deden. Per lid krijgt de afdeling daarna een bepaald bedrag.

U hebt diverse mogelijkheden gehad om een zgn. Sepa (automatische machtiging) in te vullen en door te geven naar of het Landelijk IVN of naar de ledenadministrateur dan wel de penningmeester.

Gedurende dat proces zijn we er achter gekomen dat we veel verkeerde informatie hebben doorgegeven aan het Landelijk IVN op basis van de gegevens die wij van u hebben gekregen. Echter:

Leden zijn verhuisd; hebben een nieuw e-mail adres of een ander telefoonnummer.

Gevolg is dat we velen van u niet hebben kunnen bereiken en daardoor dreigt het Landelijk IVN u uit te schrijven van ons IVN omdat e.e.a. niet is doorgegeven.

Daarnaast int het Landelijk IVN de contributie in de maand dat u lid bent geworden. Wij als IVN Hardenberg deden dat altijd in februari middels de penningmeester die een verzamelincasso maakte.

Ook dat is dus veranderd.

Wij vragen u dus de juiste gegevens bij een wijziging door te geven zodat wij geen communicatieproblemen krijgen met het Landelijk IVN.

Met vriendelijke groeten,

Bertil Haring, Penningmeester.

Vanuit het bestuur

Tijdens ALV van 25 april is de samenstelling van het bestuur aan de orde geweest.

Penningmeester Bertil Haring heeft te kennen gegeven zijn laatste jaar als bestuurslid in te gaan. Na acht jaren mag dat ook! Rene de Groot heeft aangegeven zijn best te doen om als penningmeester ingewerkt te worden, waarvoor dank!

Jaap Muilwijk had al aangegeven te stoppen als bestuurslid. Jaap heeft zich als interimmer ingezet voor een nieuw bestuur. Dank daarvoor!

Jeroen Lisser emigreert naar Frankrijk en stopt als secretaris. In de korte tijd in het bestuur heeft Jeroen zijn waarde getoond door ook de website te beheren. Tijdens de laatste bestuursvergadering hebben we Jeroen uitgezwaaid. Na de oproep heeft Gert Diepenveen te kennen gegeven het secretariaat te overwegen. Het voortbestaan van de afdeling gaat hem aan het hart. Na nadere overweging heeft Gert besloten het toch niet te gaan doen. Dat respecteren we!

Wijnand Lodder heeft zich gemeld als eventueel nieuw bestuurslid. Het secretariaat ambieert hij niet, maar hij is juridisch goed onderlegd en zal helpen de structuur van de afdeling goed in beeld te brengen. Door het overlijden van Baukje zijn er helaas ook enkele belangrijke documenten zoek geraakt, zoals de stichtingsacte en het vastgestelde Huishoudelijk reglement. Wie kan ons helpen? Wijnand treedt nog niet toe tot het bestuur.

Op dit moment zijn er twee bestuursleden ingeschreven bij de Kamer van Koophandel.

Dus: we zijn nog op zoek naar iemand die het secretariaat op zich wil nemen.

Voor het gratis aanvragen van de Verklaringen Omtrent Gedrag voor de gidsen moet er eerst beleid worden vastgesteld door de ALV. We zijn bezig de landelijke regelingen van het IVN op te nemen en op de website te implementeren. Na een klap erop door de ALV kunnen we verder.

Tijdens de ALV zijn de zeven jubilarissen gehuldigd: de heren W. Dam, G. Eshuis, G. Geertman, J. Roeden, A. Roeland, D. Scholten (afw) en mevr. M. Vulink.

Jan van Hoek

Welkom

Onze nieuwe IVN-leden

Addy Juurlink, Hardenberg
Wim Prenger, Dedemsvaart
Albert Oldehinkel, Radewijk
Lynn Weitkamp, Hardenberg
Elze Schouten, Bruchterveld
De heer E.I. Hekman, Bergentheim
Alex Gunnink, Hardenberg
De heer H. Elzinga, Lutten
Mevr. S.E. Hommes, Gramsbergen

Inleveren kopij

U kunt te allen tijde kopij inleveren.
Aantal woorden per artikel: 400 tot 500 woorden.
Graag foto's apart inleveren als JPG-bestand.
Mailadres: dehommel@ivnhardenberg.nl
De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden stukken in te korten of te wijzigen

Jubilarissen

Tijdens de ALV zijn de zeven jubilarissen gehuldigd: de heren W. Dam, G. Geertman, J. Roeden en A. Roeland. Afwezig waren; Mevr. M. Vulink, G. Eshuis en D. Scholten.

Foto's: Jaap Muilwijk

Tijd voor de wilde planten

We kozen voor het gebiedje aan de Oude Rheezerweg, zo halverwege waar twee jaar geleden een pad werd aangelegd voor wandelaars. Protesteren hielp niet. De omwonenden zagen er niets in. Bang voor verstoring van buizerd en reeën.

Het gebied is een oud moeras. Plas dras. Nou het pad was dan ook tot voor een paar weken geleden goed nat. Je zag dan ook de enkele wandelaar halverwege rechtsomkeert maken. Maar vanmiddag was het pad droog. Als je van het pad afging en iets verder doorliep werd het nat. In het tussenstuk naar het natte stonden zeker 50 blauwe knopen. Familie van de kamperfoelie las ik later. De plant staat op de Rode Lijst. Dus wij waren blij er zoveel te zien. Eromheen zag je veldrus, ook wel zomprus, ruwe witte walstro, moerasspirea. En grote pimpernel. Wat een prachtige combinatie.

Op de foto die Herma Loonstra maakte zat een pluimvoetbij.

Op het veld erachter best veel vlinders. Vooral bont zand-oogje. Een enkele blauwe en rode libelle. Met Merlin hoorden we de tjiftjaf en winterkoninkje.

Met elkaar zo'n 60 planten. Dat was een mooie oogst.

Janny Leenheer

Grote egelskop, in knop en in bloei.

Foto: Janny Leenheer

Pluimvoetbij op blauwe knoop.

Foto: Herma Loonstra

Nachtvlindersen

De afgelopen maanden hebben we als insectenwerkgroep weer regelmatig genachtvlienderd. Naast de maandelijkse inventarisaties in de Rheezermaten hebben we ook drie keer genachtvlienderd bij de Oude Afvalberg in Collendoorn en drie keer op de heide van Boswachterij Hardenberg. Het nachtvlienderseizoen kwam maar moeizaam op gang. In maart was het nog opvallend warm voor de tijd van het jaar, maar de maanden daarna zorgen door de lage temperaturen en vrij veel regen toch voor een matig voorjaar qua aantallen nachtvlinders. In mei hadden we echter een zeer zeldzame geelbruine houtuil, een trekvlinder die maar zelden gezien wordt. Toen in juni de nachtelijke temperaturen eindelijk goed begonnen te worden, konden we ook mooie aantallen waarnemen. Zo hadden we in juni en juli avonden met 133, 138 en 122 verschillende soorten. Daarbij zaten ook diverse zeldzame soorten en vooral een schitterend divers pallet aan kleuren en vormen. Vanaf augustus neemt het aantal soorten per avond alweer flink af, maar begin september hadden we op de hei toch nog 62 verschillende soorten op een avond ondanks dat we soms de lampen moesten beschermen tegen de regen. We zagen die avond ook een zeldzame late heide-uil. Met de hittegolf in september hoopte we nog op een aantal leuke trekvlinders. Dat zijn vlinders die vanuit Zuid-Europa en soms zelfs Afrika komen vliegen om hier voor een volgende generatie te zorgen. Die nieuwe generatie vliegt dan in de nazomer en het najaar weer terug richting het zuiden. We zagen met een zuidelijke glikkruidmot en een prachtmot al twee zeldzame vlinders, die zeker in het noordoosten van het land zelden gezien worden. Daarna zagen we een klein vlindertje wat waarschijnlijk een alpenzeggemineermot betreft. Die soort heeft pas twee goedgekeurde vondsten in Nederland. De mooiste soort van de avond/nacht moest toen nog komen. Net voordat we de spullen wilden opruimen kwam er een prachtige vlinder op het doek. Dit bleek een zuidelijke koperuil te zijn; van deze zeer zeldzame trekvlinder waren pas enkele waarnemingen in Nederland. Dit werd ook bij vele nachtvlienderaars in Nederland met enige jaloezie ontvangen. Veel leden van de werkgroep hebben zelf ook een lichtval of buitenlamp waar ze ook thuis nachtvlinders lokken en zij zagen ook veel speciale en zeldzame trekvlinders zoals katoendaguil, gepluimde snuituil, zuidelijke grasuilen en zelfs een zigzaglichtmot, een soort die nog maar enkele keren in Nederland is gezien. Ook richting de kerst vliegen er nog diverse soorten vlinders, we hopen nog minimaal één keer te gaan nachtvlinders op zoek naar de diverse herfst- en de wintervlinders.

Tekst en foto: Jari Kampjes

Zuiderlijke koperuil

Onderstaande website wel leuk, omdat daar de soorten binnen de Gemeente Hardenberg op gemeld worden. <https://ivnhardenberg.waarneming.nl/>

Een goed bestede zomerperiode

Het broedseizoen, van 15 maart tot en met 15 juli, is een tijdsperiode waarin de natuurwerkgroep geen werkzaamheden mag uitvoeren in de vrije natuur. Dat wil niet zeggen dat de leden thuis gaan zitten, integendeel. In de eerste plaats is de opgebouwde houtvoorraad verwerkt tot brandhout en gedistribueerd. Vervolgens werden enkele grote klussen aangepakt, voor het grootste deel in eigen beheer. De houtberging bleek aan een grondig herstel toe. De opslag werd gedeeltelijk ontmanteld, rotte balken vervangen, het dak gerenoveerd en de gehele constructie stabiel gemaakt. In de immense hitte van de zomer een klamme, maar zeer bevredigende klus. Onze keet kreeg een verfbeurt aan de buitenzijde en twee verrotte raamkozijnen zijn vervangen. Ook de elektrische bedrading kreeg de aandacht en is op diverse plekken aangepast of vernieuwd. Het gereedschap werd gecontroleerd en alle elektrische hulpmiddelen zijn gerepareerd of onderhouden, door externen gecontroleerd en voorzien van een keuringssticker. De werkplekken, waar het hout wordt gezaagd en gekloofd, zijn gedeeltelijk opnieuw bestraat. Wekelijks is er het onderhoud van de tuin, waar naast bomen ook voor insectvriendelijke beplanting is gezorgd. Alle leden van de werkgroep pootten zonnebloempitten met als streven om de hoogste zonnebloem te kweken. Op 1 september bleek dat Hendrik Jan van der Veen, met een zonnebloem van 4 meter en 23 cm hoog, de winnaar was. Henk Meijering werd tweede en Jan Meilink derde. Peter Fleurke ontving de poedelprijs vanwege het feit dat een van zijn zonnebloemen de kleinste bleek. Een houten medaille en een leuke attentie was ieders beloning. Na het broedseizoen kan de werkgroep weer flink aan de slag met de gekregen opdrachten van Staatsbosbeheer, het Overijssels landschap en de gemeente Hardenberg. Invasieve boomsoorten worden verwijderd, bomen aangeplant in diverse percelen en onderhoud gepleegd in kwetsbare natuurgebieden.

Werkgroep Natuuronderhoud

Herman Hijink

Op 3 maart van dit jaar hield Herman Hijink een presentatie naar aanleiding van een eerder bezoek met de natuurwerkgroep aan Het Kröller Muller Museum. Daar hing een collega van iemand die materialen verzameld had uit de natuur van Nationaal Park De Hoge Veluwe en naar de betekenis ervan mocht je raden. Aan Herman is gevraagd om ook een collage vulling te geven met dingen die hij in de natuur tegen kwam. Hij scharrelde vaak rond op de gemeentewerf en vond altijd wel iets interessants; een torretje, bijzondere paddenstoelen, schimmels, veertjes, plantjes, korstmossen, enz. Bovendien was zijn kennis van zaken heel groot en die deelde hij graag met ons en als ongeleide natuurgids kon hij dit uitstekend.

Hij vertelde bijvoorbeeld over het muntje dat hij vond. “Het is geen natuur, maar het doet je wel realiseren dat je geld nodig hebt om te leven en daardoor kun je je veroorloven te genieten van de natuur.” Bij elk voorwerp had hij een gedachte en een verhaal. Een veertje, de gebroken vleugel van een vlinder of een sparrenkegel vond hij op zijn weg en hij verwonderde er zich over. Het werkstuk met 35 bijzondere vondsten hangt in onze keet. Een prachtig document en een blijvende herinnering aan Herman, want precies een maand later, op 3 april 2023 is hij vrij onverwacht overleden. Een pracht mens is heengegaan.

Naast zijn werkstuk hangt de volgende tekst:

Wat op mijn pad kwam
Een levenslange fascinatie
voor datgeen wat de natuur
ons geeft levert een bonte
verzamelingen aan voorwerpen op.
Wandel mee op dit levenspad.
Wat volgt is verwondering
en bewondering

Herman Hijink
3 maart 2023

Werkgroep Natuuronderhoud

Tel jij ook mee?

Hoe houd je in de gaten hoe het met populaties gaat? Je kunt op verschillende dingen letten. Zoals diversiteit in het DNA, leeftijdsopbouw, hoe gezond dieren er uit zien en hoeveel het er zijn. Dat laatste wordt gedaan bij tellingen. Bij tellingen wordt vaak door mensen geteld hoeveel individuen van een dier ze zagen in bijvoorbeeld hun tuin of buurt. Soms zelfs met de vraag of het mannetjes of vrouwtjes waren.

Maar er worden veel meer verschillende gegevens uit gehaald dan alleen het aantal dieren. Zo kan de verspreiding van een soort in kaart gebracht worden. Tel je twee egels tegelijk in jouw tuin, dan weet je dat er op z'n minst twee egels in de buurt aanwezig zijn. Misschien had een buurtbewoner 4 straten verderop ook 2 egels in de tuin op hetzelfde moment. Top! Dan zijn er sowieso 4 egels aanwezig. Maar een nul-telling is ook interessant om te weten voor onderzoekers. Zo kan worden bepaald waar soorten nog niet zijn gekomen/waargenomen of juist zijn verdwenen.

Als een telling meerdere jaren achtereen of om de zoveel jaar op dezelfde manier uitgevoerd wordt kan er zelfs een trend worden geschetst. Deze trends kunnen bijvoorbeeld aangeven of het juist goed of slecht gaat met een soort in de loop van de jaren in verschillende gebieden. Andere trends en gegevens kunnen hieraan gekoppeld worden. Dit om een helder beeld te geven waarom deze dieren het juist wel of niet goed doen op een locatie. Kijk bijvoorbeeld naar een oude ijskelder waar vleermuizen overwinteren. Verschillende soorten vleermuizen houden van verschillende klimaten. De één wil het wat warmer hebben dan de ander. Of kan makkelijker tegen wisselende temperaturen. Stel je telt jaarlijks de vleermuizen in de kelder inclusief welke soorten het zijn. Op een dag tel je minder individuen van een bepaalde soort. En de jaren er op worden het er steeds minder. Door een thermometer op te hangen kun je achterhalen of de temperatuur in de bunker in de loop van de jaren te laag is geworden voor deze warmte liefhebbende soort. Is dat niet het geval, dan moet de oorzaak van de afname elders gezocht worden.

Alle dieren in de gaten houden is voor onderzoekers in hun eentje nauwelijks te doen. Door laagdrempelig hulp in te schakelen van niet onderzoekers kunnen er meer gegevens verzameld worden. Denk hierbij aan de jaarlijkse egeltelling in september of vleermuizentelling in mei. Iedereen kan hier aan meedoen, dus ook jij. Maar ook vrijwilligers kunnen zich aansluiten bij tel of inventarisatie groepen om specifieke soorten of soortgroepen te leren tellen. Denk aan bijvoorbeeld dassenwerkgroep Das & Vecht of CaLutra die bevers en otters inventariseert. Des te meer tellers, des te meer informatie, des te meer onderzoekers kunnen gebruiken om de natuur te helpen. Dus schroom vooral niet om in de buurt te kijken. Welke groepen binnen het IVN en lokale stichtingen kunnen jouw tel skills goed gebruiken?

Tekst en foto: Thirza Wesselink

Fietstocht naar het ontstaan van onze omgeving vanaf de Koppel.

De titel boven dit artikel is niet juist, de fietstocht op 22 Juli werd i.v.m flinke regenval na 2 km afgebroken en wij zijn teruggekeerd naar de Koppel. Peter Fleurke en Gert Diepenveen hadden echter een goed back-up programma bedacht.

Het doel van de fietstocht is naar het land van Lucas Timmerman in Marienberg, deze grond is al 20 generaties in bezit van de familie. Einde jaren 70 van de vorige eeuw zijn hier werktuigen en graven gevonden die wijzen op de vroege bewoning van dit gebied. Dhr. Timmerman kwam naar de Koppel en heeft ons deze middag inzicht gegeven in de eerste bewoning van het Vechtdal en meer specifiek het gebied rond Marienberg.

De jagers/ verzamelaars vestigen zich permanent in ons gebied rond 4000 jaar voor Christus. De door de ijstijden ontstane hogere zandgronden lang de Vecht zijn uitstekende plekken om je te vestigen. Hoog en droog, vruchtbare grond en het water van de Vecht binnen handbereik.

Ten oosten van Dalfsen heeft er minder veenvorming plaatsgevonden dan in de Delta ten westen van Dalfsen. Hier zijn meer zandbanken en hogere dekzandruggen, hier hebben zich dan ook meer mensen gevestigd en was er minder reden tot een nomadisch bestaan.

Deze bewoning heeft uiteindelijk het landschap gevormd met de natuur die hierdoor is gevormd.

Een korte beschrijving van de opgravingen is te lezen in Wikipedia:

In de jaren 1975 - 1993 werden op zandruggen op een perceel tussen de Hardenbergerweg en de Vecht uitgebreide opgravingen verricht. Naast duizenden kleine voorwerpen zoals vuurstenen werktuigen werden er honderden ronde kuilen gevonden. De kuilen bevatten veel houtskool en werden waarschijnlijk als stookplaats (kuilhaarden) gebruikt. Deze kuilhaarden laten zien dat de zandrug bij Marienberg gedurende de Midden-Steentijd (Mesolithicum) (9000 v. Chr. - 5300 v. Chr.) bewoond is geweest. De vondsten werden onderverdeeld in ten minste twaalf verschillende bewoningsfasen, die in totaal een periode van ca. 2500 jaar omvatten. Rondtrekkende jagers-verzamelaars bezochten het gebied klaarblijkelijk geregeld. Ook werden zes grotere kuilen ontdekt, waarschijnlijk grafkuilen uit het einde van het Mesolithicum. In deze grafkuilen (zitgraven) werden de doden in zittende houding begraven. In de kuilen werden o.a. een vuurstenen pijlpunt, enkele grote vuurstenen kling en zes pijlschachtpolijsters gevonden. Naar aanleiding van deze opgravingen is een aantal wetenschappelijke publicaties verschenen:

Mesolithisch basiskamp met begravingen, Rijksdienst voor het oudheidkundig bodemonderzoek Amersfoort, A.D. Verlinde, G. van Haaff, jaarverslag 1978 en 1979.

The Mesolithic cemetery at Marienberg (NL), a rebuttal to alternative interpretations, Nederlandse Archeologische Rapporten 042, A.D. Verlinde & R.R. Newell.

Reflections on the Mesolithic burial pits at Marienberg, L.P. Louwe Kooijmans, 2012.

Het zandeilandenrijk van Overijssel, O. Brinkkemper et al, 2006

In 2010 werd besloten de straten in de nieuwe wijk Mark II te noemen naar de belangrijkste vondsten. De straatnamen zijn: Zitgraven, Klopsteen, Vuursteen en Pijlsplits.

Het plan is om deze fietstocht naar ons verleden nogmaals te organiseren zodat wij ter plekke het landschap en de geschiedenis kunnen 'lezen'

Aart Bentsink

Slaapverwekkend

Ik lig te woelen en te draaien in mijn bed. Oorzaak is de warmte en de drukte in mijn hoofd. Gedachten vliegen alle kanten op en de kunst is om de grijze massa tot rust te krijgen.

Overdag ben ik met een collega 'het veld in geweest' – zoals wij op kantoor zeggen – om naar de heide te kijken. Met heide bedoel ik niet alleen de struikheide of dopheide, maar het hele biotoop (landschapstype), compleet met bomen en bloemetjes van de droge zandgronden.

De dopheide staat prachtig in bloei. Als je op je knieën gaat liggen en het bloemetje eens van dichtbij bekijkt, zal je je verbazen over de schoonheid van de lila ballonnetjes. Insecten zijn er dol op. Maar wij liggen niet op de knieën bij de dopheide, nee wij bekijken het vandaag vanuit macro-perspectief. Collega, boswachter beheer, schudt binnen korte tijd jaartallen, hectares en beheermaatregelen uit zijn mouw. Kijk hier hebben we gemaaid en er staat alweer jonge heide. Aan de randen van het gebied, waar bomen zijn gekapt om de heide te verbinden met aangrenzende akkers, komt de heide ook al weer aardig terug. Hier voeren we de komende jaren zogenaamd 'overgangsbeheer' uit. Door een aantal jaren extra te maaien (klepelen) kunnen we de voortdurende opslag van berken bedwingen.

En dan zijn er natuurlijk nog de schapen, die rustig grazend de heide over lopen. Ze eten van jonge boompjes en lange pollen pijpenstrootje. Ze eten ook van de heide zelf, wat de heide goed doet. Collega en ik rijden verder over de heide met een kaart vol gegevens in de hand. Kleuren geven nauwkeurig aan hoe oud de heide is waar we langskomen. Het verschil in leeftijd van de heide is belangrijk voor de biodiversiteit.

Zo zal u de heide hoogst waarschijnlijk niet bekijken tijdens een mooie wandeling of fietstocht. De vaktermen vliegen door de auto; omvorming, overgangsbeheer, klepelbak...

Ik probeer in bed te denken aan de loomheid van grazende schapen, dat beeld is rustgevend. Lekker veilig tussen je familie in en de herder die wel oplet dat er geen gevaar dreigt. Hoeveel schapen staan er om me heen? 1, 2, 3 .... Net als ik me kan overgeven aan dit slaapverwekkende beeld, schrik ik op met het vraagstuk: Waar denkt een schaap eigenlijk aan, als het niet kan slapen?

Een artikel van Ine Nijveld uit de boswachtersblog.

Meekijken bij het nachtvlinderen

Ook een keer meekijken bij de nachtvlinderwerkgroep? Nieuwsgierig hoe dat in z'n werk gaat. Foto's maken van bijzondere vlinders. U kunt zich opgeven bij de werkgroep. Hou de website en facebook in de gaten voor de data.

Publiekexcursie paddenstoelen

De paddenstoelen werkgroep organiseert een publiekexcursie op zondag 29 oktober. Vertrek om 10.00u vanaf het toiletgebouw op de parkeerplaats van de Oldemeyer. De excursie duurt ongeveer twee uur en is voor alle belangstellenden. Kinderen zijn ook van harte welkom, wel onder begeleiding.

Bedankt

De redactie wenst u allen een warme winter met elkaar en voor 2024 een goede gezondheid en een mooi natuurjaar.

De redactie bedankt ook alle adverteerders die het afgelopen jaar met hun bijdrage De Hommel mede mogelijk hebben gemaakt.

Herfstvruchten: van zwam tot lijsterbes

Herfst. Dan denk je aan verkleurde bladeren, bessen, zwammen (paddenstoelen). Bij bladeren van bomen en struiken vloeien kostbare voedingsstoffen met vocht via de nerven terug naar de tak om op te slaan voor het nieuwe groei- en bloeiseizoen volgend voorjaar. De bladeren kleuren van groen naar een palet van bruin, geel, oranje en rood en laten zich vervolgens vallen. Herfstvruchten verschijnen in allerlei vormen, soorten, kleuren en maten. Bessen aan struiken en bomen zijn vaak opvallend oranje of rood gekleurd. Denk maar aan de lijsterbes en meidoorn. Die vallen zo goed op en 'schreeuwen' om opgegeten te worden. Lijsterachtigen, zoals de merel, zanglijster, doortrekkende koperwieken en kramsvogels, maar ook andere vogelsoorten hebben die voedselbron nodig om te kunnen overleven. Het vruchtvlees wordt verteerd maar de zaadjes poepen ze weer uit. Zo kunnen op geschikte plekken nieuwe struiken of bomen groeien van de betreffende soorten.

Foto: ©Jonathan-Leeuwis---Staatsbosbeheer

Heel bekende vruchten zijn natuurlijk eikels, beukenootjes, hazelnoten en paarden- en tamme kastanjes. Ik hoop dat kinderen daarvan nog steeds poppetjes of diertjes maken met luciferstokjes! Ook die noten hebben hetzelfde doel ervoor te zorgen dat er nieuwe bomen komen van die soort. Met name eekhoorns en gaaien helpen mee bij de verspreiding daarvan. Die verstoppen in de grond een wintervoorraad van eikels en hazelnoten. Maar die kunnen ze lang niet allemaal terugvinden. Zo helpen ook die mee aan natuurlijke bosverjonging.

Bij de naam herfstvruchten denk je misschien niet gelijk aan paddenstoelen of zwammen. Maar die zijn dat zeker ook. Een zwam is een schimmel die bij rijpheid sporen vrijlaat. Als een spoor 'kiemt' wordt er een nieuwe zwamvlok / mycelium gevormd waaruit bij gunstige omstandigheden een zwam groeit. Dat kan zijn op wortels van een aantal boomsoorten. Dat is een samenlevingsvorm (symbiose) tussen de zwam en de boom. Die zwammen behoren tot de Mycorrhiza-soorten. Je hebt ook soorten die leven op in de bladstrooisel-laag op de bosbodem of op dood hout. Dat is ook een heel belangrijke groep, dat zijn namelijk de recyclers van de natuur, de saprofieten. Die kunnen houtstof omzetten in stoffen die weer bruikbaar zijn voor allerlei andere organismen. De derde groep zijn de parasieten. Die komen voor op een levende 'gastheer'. Vaak zijn dat bomen of struiken die al zwak zijn of verwondingen hebben.

Zwammen zijn voor heel veel diersoorten van belang als voedselbron. Larven van bepaalde soorten kevers en vliegen eten de zwam van binnenuit op. Die larven zijn dan weer een voedselbron voor een aantal vogelsoorten en spitsmuizen. Ook (naakt)slakken, muizen, eekhoorns en reeën eten zwammen. Het mooie is dat zwammen vaak dicht langs paden zijn te zien. Buig je hoofd eens naar de zwam! Kijk, ruik, laat je verwonderen en maak er een mooie foto van. Zo kunnen andere wandelaars er ook van genieten.

Heb je vragen over wildplukken in een gebied van Staatsbosbeheer? Klik dan op onderstaande link voor informatie.
<https://www.staatsbosbeheer.nl/contact/toegangsregels/wildplukken>

Jos Kloppenburg, boswachter publiek IJsselvallei-Vechtdal, Staatsbosbeheer.

Foto: © Jonathan-Leeuwis---Staatsbosbeheer

Plantenzaden bij Vechtrijk Gramsbergen.

IVN strooit plantenzaden uit bij Vechtrijk Gramsbergen, een stap in herstel van biodiversiteit.

Woensdag 13 september was het dan zover, de zaaibedden lagen klaar. Op de hogere delen van het project Vechtrijk Gramsbergen van gemeente Hardenberg en waterschap Vechtstromen is een laag teelaarde vervangen door voedselarm zand uit de gegraven nevengeul.

Op deze net iets hoger en dus droger gelegen delen zijn zaden uitgestrooid van de steenanjer (ook wel vechtanjer), geel walstro, vlasbekje, knooppkruid, st janskruid en grote tijm.

Tijdens de planvorming van Vechtrijk Gramsbergen hebben we als IVN een zienswijze ingediend om meer aandacht te besteden aan herstel van biodiversiteit. Dit is gehonoreerd en in de plannen opgenomen! Inwoners moeten toch minstens de vechtanjer kunnen bewonderen in eigen gebied.

Onder begeleiding van Theo de Kogel uit Zwolle heeft de plantenwerkgroep van IVN Hardenberg strooiselmateriaal verzameld in Junne in de buurt van de Vecht. Zo komen er gebiedseigen zaden terecht bij Gramsbergen. Theo is plantenskundige en bekommert zich om kwetsbare en zeldzame rivierplanten.

Er zijn vier stroken voorzien van strooisel en nu maar hopen dat volgend jaar langs het Willem Wolthuispad genoten kan worden van typische Vechtdalflora en uiteraard de steen(vecht)anjer als symbool van het Vechtdal. Misschien kan de plantenwerkgroep een rol spelen in de monitoring. Het is in ieder geval een mooi resultaat om de biodiversiteitsdoelen van zowel gemeente als waterschap te helpen verwezenlijken.

Op de foto Janny Leenheer van de plantenwerkgroep van het IVN, Theo de Kogel en toezichthouder Mark Ramaker van Vechtstromen.

Foto: Jan van Hoek, IVN.

Een grillige zomer.

Inmiddels is het oktober en we genieten nog steeds van de mooie dagen. Iedere dag gaan we een stukje fietsen of wandelen het bos in op zoek naar fraaie paddenstoelen. Maar het zal aan mij liggen, we zien ze niet.

Het weer is veranderlijk, of het is bloedheet en het andere moment waai je van je fiets af en kom je drijfnat thuis. We zoeken wel de rustige weggetjes op en fietsen achter elkaar, in de berm rent ineens een eekhoorn naast ons. In zijn bek houdt hij een harig beest vast, het heeft dezelfde kleur vacht. Wat het is weten we niet, we fietsen stug door en de eekhoorn schiet een eikenboom in. Donkere wolken maken een eind aan deze eerst zo zonnige middag.

Een hele enkele keer gaan we op vakantie, deze keer weer naar Drenthe. We hebben een mooi boshuisje gehuurd, na al dat mooie weer hebben we er echt zin in. Fietsen mee want we gaan echt genieten van het mooie Drenthe. De eerste dag begint goed met veel zonneschijn. De tweede dag ziet er al anders uit, veel bewolking, maar we laten onze plannen niet beïnvloeden en gaan op pad. Op de terugweg breekt de hel los, het regent zo hard dat we een openstaande schuur invluchten. We soppen in onze schoenen en kunnen niet de hele dag hier blijven schuilen. De hele vakantie is in het water gevallen, de fietsen staan treurig in de kletterbuien, met wel tien centimeter water in de zijtassen.

Er is nog wel een lichtpuntje in al deze treurigheid. Terwijl we door het raampje het fraaie bos bewonderen, wandelt er ineens een moeder-ree met haar kalf achter ons huisje langs. En ineens is dat vakantiegevoel weer terug, lekker in de natuur, het wordt gelijk een stuk lichter.

Buitengroetjes,
Jacqueline.

Een portret van....

Voor deze keer rijden we in de schemering naar Evert Hekman. Evert kan vanwege zijn werk mij overdag niet ontvangen. We blijven buiten voor de foto's en lopen de mooie tuin in. Je weet niet wat je ziet zo'n grote afwisseling in bomen en struiken afgewisseld met bijzondere fruitsoorten en bloemen. Zwarte aarde zie je niet, ieder plekje is dichtgegroeid. Je komt ogen tekort en alles is natuur, alle dieren zijn welkom zelfs de egelfamilie hebben hun eigen woonplek. Jammer dat het donker wordt en terwijl we onder de rozenboog doorlopen is het tijd om naar binnen te gaan. Evert is op tien juli 1962 in Stegeren geboren en heeft twee zussen en een broer. Evert is gek van de natuur en gaat uiteindelijk naar de tuinbouwschool in Zwolle en volgt hierna de Hoveniersopleiding. Al 44 jaar werkt hij bij de gemeente Hardenberg en is al geruime tijd uitvoerder en heeft een groot gebied onder zijn hoede in de ruimste zin van het woord. Evert is getrouwd met Ria en ze hebben twee kinderen en drie kleinkinderen. Vooral de kleinsten zijn al helemaal gek van de natuur, vooral de koppeltuin is favoriet. Evert is al eerder lid geweest van het IVN, maar besloot na jaren opnieuw lid te worden. De reden hiervan is om meer deel te kunnen nemen aan allerlei activiteiten en excursies om vooral veel buiten te kunnen zijn, jammer genoeg is het nog erg stil binnen de vereniging. Evert hoopt op verandering. Gelukkig trekken Evert en Ria als het even kan eropuit, in veel Europese landen hebben ze gewandeld en in Zuid-Engeland tuinen bezocht. De laatste jaren zijn de Noord Europese landen favoriet. Vooral IJsland is heel bijzonder. Evert heeft een enorme planten en bomen kennis opgebouwd waar we veel van kunnen leren. Regelmatig loopt hij met Ria langs vele paden, bv. het Pieter pad of het Twente pad. Evert vertelt wanneer je er open voor staat enorm kunt genieten van de fraaie natuur om ons heen. En wil je een van de vele paden gaan lopen, zorg dan dat je goed voorbereid op pad gaat, proviand auto of fietsen mee. Kijk in de boekhandel of bestel routeboekjes van de verschillende routes om de paden te kunnen volgen. Evert vertelt enthousiast over de natuur, hij kent de meeste namen van bomen en struiken, hoe vooral de nieuwe bermen met bloemenzaad worden ingezaaid om insecten te kunnen lokken. Eigenlijk is zijn werk verbonden met de natuur. Alles moet groener. En als het even kan maken ze een wandeling, het Vechtdalpark is nou net zo'n rondje wat goed te doen is. Evert kent en herkent ook de vogels om ons heen. Wanneer je goed luistert ga je de verschillende vogelgeluiden steeds beter herkennen. Soms is het moeilijk

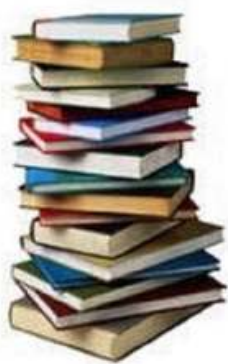
om te horen wie daar zingt of roept, ook daar kun je een hulpje voor gebruiken, een Bird app. Dit is een handig hulpmiddel om te gebruiken. Evert weet zoveel te vertellen over de natuur dat je van de ene in de andere verbazing valt, Evert zit er al tientallen jaren in en heeft een enorme kennis opgebouwd. De voortuin is weer een verhaal apart, een enorme bananenboom waarin in het midden een "heuse tros bananen" siert. Regelmatig stoppen er voorbijgangers die graag willen weten of ze al eetbaar zijn. Net als de uil die al jaren hoog in de boom op dezelfde plek de wacht houdt. Ook hier is de beplanting uitbundig, veel bomen en struiken met tussendoor de bloemen. Probeer eens die wonder boven wonder goed aanslaan en de tuin een speciale uitstraling geven. Evert zegt dat iedereen met een tuin of tuintje en zelfs op het balkon er een groen plekje van kan maken, de bijen en vlinders komen dan vanzelf. Buiten is het inmiddels donker geworden, jammer genoeg valt er niet veel meer te zien. Je kunt urenlang naar Evert luisteren, want zo steek je er nog veel van op, om je eigen ideeën een draai te geven. Ik vraag aan Evert of hij niet veel werk in de tuin heeft, maar dat is een overbodige vraag. Hij vertelt dat de tuin zo ingedeeld en op een natuurlijke wijze is dicht gegroeid dat er geen zwarte grond meer over is. Een oase voor het dierenleven, die hun weg wel zullen vinden. Tegenover mij zit iemand die zijn leven laat leiden door de natuur. Evert heeft dan ook een motto, laat de natuur zijn eigen weg vinden.

Jacqueline.

NATUURLIJK LEZEN !

Een rubriek met mooie boeken, dikke en dunne boeken, kinderboeken, oud en nieuw, door Aart Bentsink

Helaas kunnen wij i.v.m. auteursrechten geen afbeeldingen plaatsen bij de boeken.

Aptroot, van Herk, Sparrius: Veldgids Korstmossen van Duin, Heide en Stuifzand.

Korstmossen zijn in duin, heide en stuifzand vaak opvallend aanwezig. Deze gids bevat een schat aan informatie over 81 groundbewonende korstmossen voor gebruik in het veld door zowel natuurliefhebbers als vegetatieonderzoekers. In het boek staan 393 schitterende foto's en detailtekeningen. Voor alle in Nederland voorkomende soorten *Cladonia* (rendiermossen, bekermossen en heidestaartjes) en *Peltigera* (leermossen) is een determinatiesleutel opgenomen.

Uitgever : KNNV
ISBN : 9789081149549
Prijs : € 24,95

Heinen, Lam, Hendriksen: Ode aan de Flora van Deventer.

In en rond Deventer blijken heel veel wilde plantensoorten voor te komen. Een aantal dijken en uiterwaarden staat daar bekend om. Maar er is veel meer.

Rondom de stad liggen landgoederen met oude bossen, er zijn oude en nieuwe natuurgebieden en ook in de stad blijken bijzondere soorten te groeien. Vele vrijwilligers en professionele onderzoekers hebben de kennis hierover bij elkaar gebracht. De auteurs hebben de enorme hoeveelheid aan gegevens van de flora van Deventer naar een leesbaar boek omgezet.

Zonder de inzet van de Plantenwerkgroep Deventer van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV) en het Instituut voor natuureducatie en natuurbeleving (IVN) zou deze uitgave niet tot stand zijn gekomen.

Uitgever : Landwerk
ISBN : 9789077824207
Prijs : € 20,00

Rolf Roos (redactie): Bloeiende Duinen, Van Delta naar Wadden

Uitgeverij Natuurmedia heeft een aantal boeken uitgebracht die zeer de moeite waard zijn om te lezen, te bekijken, en in de kast te hebben staan.

In de serie van o.a ' Flora en Cultuurhistorie langs onze kust', is een aantal jaren geleden dit boek verschenen. Het boek neemt de lezers mee op reis langs de Nederlandse kust. De focus ligt bij wilde planten, maar ook paddenstoelen en relaties van planten met de fauna, zoals vlinders krijgen een plek in dit boek (tekst uit de backcover van dit boek).

Uitgever : Natuurmedia
ISBN : 9789082433647
Prijs : 19,50

Lekker lezen voor kinderen

Jeanette Koopmans: Rupsen horen poepen

Voelen, horen, zien, ruiken, proeven ... Neem eens een bladerdouche, ga rock 'n rollen met alikruiken. Met deze en vele andere doe-ideeën laat Rupsen horen poepen zien hoe je kinderen natuur kunt laten beleven aan de hand van zes zintuigen. Het enige wat daarvoor nodig is, is nieuwsgierigheid én vies mogen worden. 'Rupsen horen poepen' is overzichtelijk ingedeeld per zintuig. Naast ideeën voor spannende kinder- en groepsactiviteiten biedt het ook handige achtergrondinformatie. Hoe werken de zintuigen bij mens en dier? Wat is een geluid eigenlijk en hoe werkt de neus? Leuk weetje: een slak kan wel 40 meter ver ruiken. Het boek prikkelt om zelf op ontdekking te gaan: in bos of sloot, maar ook gewoon in de achtertuin. Van een specht lokken met een steentje tot samen een mozaïek maken of luisteren naar het overdonderende geluid van poepende rupsen. Telkens staat het aantal deelnemers, tijdsduur en materialen vermeld. Een praktisch boek vol leuke doe-dingen en verbazingwekkende feitjes voor iedereen.

Uitgever : KNNV
ISBN : 9789050113250
Prijs : € 27,50

Rots en Water
programma

Zorgen

je kind wordt gepest, gaat met buikpijn naar school of is niet weerbaar genoeg, trainingen in kleine groepen of individueel.
Start op elk gewenst moment op verschillende locaties in de regio of bij u op school.

■ weerbaarheid ■ zelfvertrouwen ■ grenzen stellen

Stavast
COACHING

Michiel Stolper
06-162 43 443
info@stavastcoaching.nl
www.stavastcoaching.nl

Even voorstellen

Ik zal mij eerst even voorstellen. Mijn naam is Erik van der Woude, 30 jaar en sinds vorig jaar april samen met mijn vriendin woonachtig in Hardenberg. Wij hebben samen een mooi klushuis uit 1932 gekocht, en sindsdien ben ik naast ecooloog bij de Provincie Overijssel ook part-time bouwvakker.

Maar de reden dat ik hier een pagina mag vullen is niet vanwege mijn kundigheid in de aannemerij. Nee, zeker niet.

Afgelopen jaar mocht ik meedoen met de cursus voor Vechtdalgids. Voor mij als "import" in deze streek een hele leuke kans om meer gebiedskennis op te doen én natuurlijk andere mensen te ontmoeten met een hart voor de natuur. Zodoende vroeg Aart mij of ik het leuk zou vinden om een stukje te schrijven voor de Hommel vanuit mijn werk als ecooloog. Uiteraard vind ik dat leuk, en hopelijk na het lezen van dit stuk vinden jullie dat ook! Ik wil jullie kort meenemen in dingen die mij boeien, interessante dingen die ik tegen kom vanuit mijn werk of gewoon interessante ontwikkelingen in het werkveld ecologie.

Als ecooloog bij de Provincie houd ik mij voornamelijk bezig met de monitoring van natuur. Dat kan van alles zijn, maar de hoofdmoot van het werk omvat het SNL (Subsidiestelsel Natuur en Landschap), Natura 2000 en het onderhouden van meerjarige meetnetten.

In dit artikel wil ik jullie meenemen in het Landelijk Meetnet Flora. Dit meetnet is opgezet in 1999 en word sindsdien iedere 4 jaar opgenomen. Het is een klein wonder dat dit meetnet dit jaar al haar 23^e verjaardag mag vieren. Meetrekenen worden steeds waardevoller naar mate ze langer lopen en dit meetnet is een van de langst lopende in ons land. Het heeft in de afgelopen 20 jaar verschillende politieke aardverschuivingen en interne reorganisaties overleefd. Maar goed ook, want vandaag de dag is dit meetnet misschien wel relevanter dan ooit.

Het meetnet is in 1999 opgezet om de gevolgen van de verschillende milieudrukfactoren te volgen. De zo genoemde "ver" thema's: *verdroging*, *vermesting*, *verzuring*. Het Meetnet gaat uit van het inventariseren van de vegetatie in permanente proefvlakken. Landelijk zijn er enkele duizenden proefvakken. Maar in Overijssel zijn het er ongeveer 800. De meeste vlakken liggen in natuurgebieden maar ook een groot aantal ligt in bermen, sloten en houtwallen. Het LMF is daarmee een van de weinige meetnetten die ook buiten de natuurgebieden nog inzicht geeft in wat er allemaal bloeit.

Afgelopen veldseizoen heb ik onder andere het Vechtdal een aantal proefvakken opgenomen en dat was schitterend. Zo heb ik een plot opgenomen in het een broekbos in de Rheezermaten waar ik duidelijk minder soorten vond dan de voorgaande ronde. Misschien door de lange natte periode in het broekbos? In de Lange kampen waar ik zowel het rivierduin als de oude vechtarm bezocht heb vond ik andere ontwikkelingen. De oude rivierarm lijkt steeds ruiger te worden qua vegetatie en de rivierduin had in juni erg veel last van droogte. In het Arrier koeland was het niet veel beter. De vegetatie knisperde onder mijn voeten! Maar ook zag ik positieve ontwikkelingen, zo had ik weer veenpluis in een plotje in de Engbertsdijksvenen nadat deze was verdwenen in de droogte van 2019. En in het Junnerkoeland was geel walstro weer terug in het plotje.

Maar enkele waarnemingen zoals deze zijn niet geschikt om conclusies op te trekken. Ecologie is complex en moet vaak met statistiek onderbouwd worden. Alle provincies leveren daarom jaarlijks alle LMF data aan het CBS. Het CBS berekend uit deze data weer trends en andere indicatoren die op hun beurt weer gebruikt worden in het maken van beleid. Zoals in dit artikel: "Minder kenmerkende plantensoorten op heide en in open duinen (cbs.nl)"

Erik van der Woude

Arrier Koeland. Zeer droog Rivierduingrasland in Juni

Treurende japanse kers

Dichtbij in ons dorp staan een flink aantal oude bomen van hetzelfde soort, de japanse kers. In het voorjaar staan ze overdadig in bloei. De zware takken hangen bijna op de grond, zo zwaar is de bloesem en kleurt de straat roze. Een fraai gezicht voor een langere periode in het voorjaar. Natuurlijk is niet iedereen blij wanneer de bloemtrossen uitgebloeid zijn, en de wind ze meeneemt door het plantsoen en de rest van de straat. Van de week fietsten we het dorp uit en tot onze schrik stond de rechtse kers er treurig bij. Dit hadden we nog niet eerder gezien, ze zijn heel trouw en doen ieder jaar hun best de straat op te vrolijken. De takken hangen en de boom is bijna kaal. Bovenin tussen twee takken zien we de verschrompelde resten van een flinke zwam en de oude dame treurt. Dit komt ze waarschijnlijk niet meer te boven. Het is herfst en we genieten allemaal van de paddenstoelen die nu overal te zien zijn. Maar hier word je niet vrolijk van, de natuur is grillig en gaat haar gang. Sommige soorten zwammen in bomen zijn gevaarlijk, en waarschijnlijk wordt deze oude kers daar de dupe van.

Jacqueline.

Het bestuur

IVN HARDENBERG-GRAMSBERGEN

Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid

(ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 40062389)

Samenstelling bestuur

Voorzitter / dagelijks bestuur	Jan van Hoek
Secretariaat / dagelijksbestuur	Vacant
Penningmeester / dagelijks bestuur	Bertil Haring
Algemeen lid	Vacant

Ledenadministratie: Janny Leenheer

e-mail: ledenadministratie@ivnhardenberg.nl

Redactieadres De Hommel: Markfluwerhof 2, 7694 DA Kloosterhaar

e-mail: dehommel@ivnhardenberg.nl

Afdelingssecretaris:

e-mailadres IVN afdeling: secretariaat@ivnhardenberg.nl

Website: www.ivnhardenberg.nl

De werkgroepen

Voor informatie over de werkgroepen, neem contact op met de afdelingssecretariaat

Tel: of mail: secretariaat@ivnhardenberg.nl.

Werkgroep Excursies	Jaap Muilwijk
Werkgroep Insecten en nachtvlinders	Julian Overweg en Jari Kampjes
Werkgroep Landschapsonderhoud	Marinus Benning en Gerard Timmerman
Werkgroep Nestkasten	<i>Fam. Lambers wordt nog vervangen ?</i>
Werkgroep Paddenstoelen	Lydia de Waard-Levöleger
Werkgroep Planten	Marijke Hagg
Werkgroep Vogels	Jari Kampjes en Julian Overweg
Werkgroep Zoogdieren	Thirza Wesselink
Werkgroep (Dier) sporen	Aart Bentsink
Contactpersoon Jeugd	In samenwerking met De Koppel

Hout voor de open haard

HOUTPRIJZEN 2023

	Cat. A	Cat. B	Cat. A	Cat. B
	1 m3	1 m3	1 ½ m3	1 ½ m3
IVN-leden	€ 65,00	€ 55,00	€ 95,00	€ 85,00
Derden	€ 70,00	€ 60,00	€ 105,00	€ 90,00

Categorie A: Eik, Beuk, Am. Vogelkers, Acacia, Fruitboom.

Categorie B: Els, Populier, Es, Berk. Iep, etc.

Bezorgen aan huis (gestort geleverd) per vracht:

Hardenberg € 10,00

Gramsbergen, Dedemsvaart € 15,00

Bel voor informatie en prijzen: Bert Tip, 0523-266474

Afhaalpunt: "De steenuil", Bosweg te Hardenberg

IN TOYOTA GESPECIALISEERD

Autobedrijf Gebr. Veurink
Rheezerweg 40a
7771 TG Hardenberg
0523-264456
www.autoveurink.nl

Bakkerij Slatman

Bruchterweg 67
Hardenberg

Anerveenseweg 34
Ane/Gramsbergen

"DE GROOTSTE KAMPEERWINKEL VAN OVERIJSSSEL!" **4000M²**

KAMPEER & OUTDOOR REILING

Kampeer en outdoor Reiling
Loswal 2, 7772TT Hardenberg
0523 260398, info@kampeerenoutdoorreiling.nl
www.kampeerenoutdoorreiling.nl

"Bloemenhuis Linz"

Voorstraat 46 - Hardenberg - Tel. 0523 - 26 35 53
info@bloemenhuislinz.nl - www.bloemenhuislinz.nl

welkoop

Lange Spruit 11, 7773NE Hardenberg
Tel. (0523) 271 969

Steenuil

Foto: Martha de Jong-Lantink

Iedere natuurliefhebber is welkom

Lid worden van IVN Hardenberg - Gramsbergen ?

Met ingang van 1 januari 2023 ontvangen de leden 2 x per jaar ons afdelingsblad "De Hommel". Daarnaast ontvangt u 4 x per jaar het blad "Mens en Natuur" van het landelijke IVN.

Leden kunnen gratis meedoen met onze excursies en verenigingsactiviteiten.

De contributietarieven: € 24,00 voor leden, huisgenoot-leden en jeugdleden € 6,00, donateurs € 10,00 per jaar.

Het lidmaatschap duurt minimaal één jaar. Het lidmaatschapsjaar loopt van de datum van inschrijving tot één jaar daaropvolgend. Het wordt automatisch met een jaar verlengd.

U kunt het lidmaatschap tot een maand voor het lidmaatschap afloopt opzeggen.

Dat kunt u doen bij het landelijk IVN t.a.v servicedesk, PB 20123, 1000 HC Amsterdam of bij Janny Leenheer, ledenadministratie@ivnhardenberg.nl

E-mail adres: ledenadministratie@ivnhardenberg.nl

Ons IBAN bankrekeningnummer is: NL24 RABO 0384977006.